

Konference o jezuitské vědě

Ve dnech 9.–10. listopadu 2016 se v Zrcadlové kapli Klementina konala mezinárodní konference věnovaná jezuitské vědě spolupořádaná Národní knihovnou, Astronomickým ústavem UK a Ústavem dějin a archivem UK. Právě nejstarší kolej Tovaryšstva Ježíšova v českých zemích byla centrem jezuitské vědy i největší školskou řádovou institucí u nás; tedy místo konání plně korespondovalo s ideovým obsahem konference. Datum bylo zvoleno poněkud účelově – v srpnu 1616 vydal císař Matyáš privilegium, jímž uděloval jezuitské akademii u sv. Klimenta, existující už od roku 1562, *verbis expressis* práva *studia generale*. Dalším a adekvátnějším výročím, tím jubileem, které především inspirovalo odborníky z přípravného výboru (hlavní zásluha patří Josefu Smolkovi) k iniciování tohoto setkání, bylo tři sta let, která uplynula od narození jednoho z nejvýznamnějších učenců druhé poloviny 18. století, Josefa Steplinga.

První den jednání byl věnován příspěvkům proslaveným francouzsky a anglicky. Jednání otevřel Jean Steinauer ze Švýcarska, který hovořil o závěrečných letech působení známého „apoštola Německa“ Petra Canisia ve Freiburgu, okrajově se zmínil i o zásluhách tohoto jezuita při založení pražského Klementina. Jezuita Paul Mueller (vyslanec jednoho z členů organizačního výboru Paula Gabora SJ z Vatikánské astronomické observatoře) přesvědčivě popřel starší mylné soudy o zastaralosti jezuitského pojmání vědy a dodal podněty k odstranění údajných rozporů mezi vědami přírodními a humanitními. Účastníci vyslechli i referát nepřítomné francouzské vážené badatelky Suzanne Debarbat věnovaný evropskému kartografickému projektu z druhé poloviny 18. století. Daniela Tinková z Prahy ve svém objevném (francouzsky koncipovaném) vystoupení předložila vlastní koncept šíření osvícenského myšlení do střední Evropy ze Západu a navrhla periodizaci ukotvení vědeckého života v českých zemích.

Hans Ullmaier z Jüllichu se soustředil především na osobnost Steplingova současníka Boškoviče, jenž krátký čas v Praze také studoval. Císařský a královský astronom Maximilian Hell, o němž hovořil László Kontler z Budapešti, byl jedním z nejvýznamnějších jezuitských učenců střední Evropy kolem poloviny 18. věku. Zvláštní pozornost Kontler věnoval definici katolického osvícenství. Harald Kropp z Heidelbergu shrnul poznatky o známém a přírodovědci ceněném jezuitském misionáři Samueli Fritzovi z Trutnova, který jako první vydal v roce 1707 mapu povodí Amazonky. Univerzita v litevském Vilniusu si i za sovětské komunistické éry považovala svého jezuitského založení (1579) a tamní úcta k někdejší jezuitské zakladatelské práci přetrvává. Nijolé Bulotaite upozornila na význam zakladatele astronomické observatoře ve Vilniusu a někdejšího Steplingova žáka Tomase Žebrauskase (jeho jméno bylo u nás dříve známo v polské podobě Żebrowicz).

V druhém dni jednání vystoupili „domácí“ badatelé, resp. ti česko-slovenští. Ivana Čornejová přehledně shrnula hlavní body vývoje pražské univerzity v druhé polovině 18. století a Josef Smolka seznámil s osobností Josefa Steplinga. Na něj navázala Alena Šolcová, která rozebrala hlavní Steplingovy práce, především *Exercitationes geometrico-analyticae de ungulae*. Martin Šolc pohovořil o astronomických pozorováních v Klementinu, ale i o dochovaných astronomických památkách. S tím korespondoval příspěvek Antonína Švejdy o astronomických přístrojích a pomůckách ve sbírkách Národního technického muzea v Praze. Petra Hyklová se zmínila o „druhém životě“ klementinského astronomického

muzea, tedy jeho osudech po zrušení Tovaryšstva v roce 1773 a vyzdvihla významné badatele, kteří se tímto tématem zabývali. Tibor Morovics (Bratislava) upozornil na analogie mezi vědeckým dílem uherského jezuita Paula Makó a aktivitami Josefa Steplinga. Badatelka z další důležité někdejší jezuitské univerzity v Trnavě Henrieta Žažová seznámila posluchače s dějinami tamní observatoře založené v roce 1753. Zdislav Šíma připomenul jisté, ostatně už dostatečně známé, peripetie ze života jezuitských misionářů, kteří se zabývali přírodovědnými a geografickými výzkumy. Jan Fábry se potom věnoval rozboru některých prvků v Santiniho architektuře. Zajímavé bylo sdělení Jakuba Halody o Steplingově pozorování meteoritů, které spadly nedaleko Tábora v roce 1753.

Škoda jen, že až na závěrečné odpoledne nebyl dán prostor pro diskusi, což rozhodně neprospělo kvalitě konference, kde byla přednesena řada kvalitních příspěvků. Pořadatelé také dostatečně nezabránili častému nešvaru na našich vědeckých setkáních, totiž svévolnému překračování času vymezeného pro jednotlivé referenty. Tento zlovyk poškozuje ty z účastníků, kteří už nedostanou plný prostor pro svá vystoupení; a je de facto projevem neslušnosti a neúcty k druhým a kazí dojem z úspěšného jednání. Podobné konstatování bohužel platí pro velkou část konferencí a sympozií. Klementinská konference byla doplněna prohlídkou historických prostor budovy, které jsou ovšem pronajaty soukromé společnosti a Národní knihovna na jejich využívání nemá žádný vliv. I proto se společenský večer a slavnostní raut konaly ve Strahovském klášteře. Jednoznačně pozitivní ohlas vzbudila výstava o životě a díle Josefa Steplinga, autorem jejíhož scénáře byl Josef Smolka a na uspořádání se podílelo Oddělení rukopisů a starých tisků NK, které zapůjčilo především originální tisky. Alespoň tato výstava směla být umístěna v chodbě v přízemí před všeobecnou studovnou.

Ivana Čornejová

„Věda a moc. Věda jako moc“.

7. mezinárodní konference Evropské společnosti pro dějiny vědy v Praze

Ve dnech 22.–24. září 2016 se v Praze konala 7. mezinárodní konference Evropské společnosti pro dějiny vědy (ESHS). Tématem konference byla „Věda a moc. Věda jako moc“. Filozofická fakulta UK na Palachově náměstí v Praze hostila po celé tři dny více než 500 účastníků z pěti kontinentů. Šlo sice o „evropskou“ konferenci, přijeli však lidé ze 40 zemí, a to i z Austrálie, Afriky, Severní i Jižní Ameriky a Asie. Domácími pořadateli konference byly Ústav dějin UK a archiv UK a Společnost pro dějiny věd a techniky, prezidentem konference Petr Svobodný.

Konference ESHS, která byla založena v roce 2003, se koná každé dva roky a Praha ji hostila poprvé. Pro Prahu to byla dosud vůbec největší konference z oboru dějin věd a techniky v celé historii oboru. V čele ESHS v uplynulých dvou letech stála Karine Chemla (Francie). ESHS uděluje na svých konferencích Cenu Gustava Neuenschwandera za celoživotní přínos oboru dějiny vědy a techniky, kterou v Praze obdržela Nancy Siraisi (USA). Poprvé v historii ESHS byly na pražské konferenci předneseny dvě vyzvané přednášky mladých historiků vědy a techniky, a sice Elaine Léong (Velká Británie, Německo) o vědě v 17. století a Massimiliana Badina (Španělsko) o dějích kvantové fyziky.